

SCEPTICUL TANDRU

ALEXANDRU BUDAC

Michel de Montaigne este un autor aproape uitat azi, mai ales în cultura noastră. Îl mai frecventează câțiva solitari rafinați și unii francofoni de modă veche, adică aceia care nu au redus cultura franceză la Michel Onfray și Michel Houellebecq. Snobii îl citează întotdeauna fără să țină seama de vreun context și îi atribuie atitudini pe care nu le-a avut. Am terminat o facultate de filosofie, dar nu-mi amintesc să-i fi auzit numele menționat vreodată (puțin probabil să mă înșel, am o memorie excelentă). Păcat. Opera nici unui gânditor din trecut nu a rămas atât de actuală. Puțini au reușit în cărțile lor să fie așa de universali și să i se adreseze direct, intim, fiecărui cititor în parte. Platon are forță ca nimeni altul, dar îți vorbește din altă lume. Spinoza discută numai cu inițiați. Kierkegaard a atins un grad de puritate morală de neînțeles pentru noi, iar Nietzsche, cel mai important urmaș al lui Montaigne, e citit acum doar prin lentile ideologice. Influența *Eseurilor* în cultura occidentală nu poate fi cuantificată. Ea a rămas mereu subtilă, întrucât Montaigne a inventat un gen unde se întrețes un scepticism fortifiant și ironia cea mai fină, raționamentul filosofic și expresia literară aleasă, erudiția și speculația plină de imaginație, libertatea absolută a gândirii și respingerea dogmatismului de orice natură, învățăturile aspre ale anticilor și meditația înțeleghătoare asupra slăbiciunilor umane, idealurile de educație și jurnalul intim. Aceste calități ale scriiturii gânditorului francez au făcut ca printre discipolii săi să se numere deopotrivă poeți și filosofi. Fără el, nu l-am fi avut pe Hamlet și nici pe Freud (scriitorul, nu terapeutul).

Scepticismul lui Emil Cioran e un ecou adolescentin al scepticismului din *Eseuri*, însă ezit de fiecare dată să-l plasez pe Cioran printre scriitorii de limbă română, având în vedere că în limba franceză a dat cele mai bune cărți ale sale și a devenit un stilist desăvârșit. În schimb, proza confesivă a lui Livius Ciocârlie îmi dă prilejul să admir un și mai discret elev al lui Montaigne. În *Cartea cu fleacuri*, el scrie ca un filosof neîncredător față de concepte, așa că jurnalul melodos devine singurul claror unde merită să-și păstreze accesul de melancolie. Prea fragil și neîncredător ca să elaboreze un sistem, dar nici îndeajuns de răbdător ca să creeze un personaj literar complet diferit de sine, Livius Ciocârlie preferă să transforme fleacurile fiecărei zile în eflorescențe stilistice. Rezultatul e o carte fermecătoare, de o franchețe spumoasă și un umor nestăpănit.

Un cunoscut regizor american spunea într-un interviu că singurul gen de film în care nu și-ar exersa măiestria, întrucât nu-l interesează absolut deloc, e *biopic*-ul, filmul biografic. Viața nimănui, spunea el, nu este atât de interesantă încât să merite să fie ecranizată în întregul ei. Sunt de acord. Cred că observația rămâne cel puțin la fel de valabilă în cazul jurnalelor, memoriilor, scrisorilor, în general, pentru tot ce intră sub umbrela genului confesiv. Viața nimănui nu este așa de spectaculoasă încât să justifice sârguincioasa ei consemnare. Dacă nu ești de o curiozitate și o indiscreție malade, adică tipul de om care se consideră cultivat doar pentru că preferă să scormonească în viața personalităților în loc să-și spioneze vecinii, mai onest, prin vizor sau cu binoclul,

literatura confesivă ar trebui să te adoarmă instantaneu. Confesiunea are sens în pagină numai atunci când experiențele descrise sunt ieșite din comun sau când modalitatea de expresie se dovedește superioară conținutului. Parafrazându-l pe Beckett, mărturisesc la rândul meu că în autobiografii, jurnale, memorii nu mă interesează ideile ca atare, ci forma lor, felul cum își etalează suplețea.

Nu știu un alt scriitor român capabil să-și pună gândurile în pagină cu atâta limpezime precum Livius Ciocârlie. Nici o prețiozitate, nici o emfază, nici un artificiu tipător nu îngreunează expresivitatea frazelor. Simplitatea scriiturii sale constituie maniera ideală de manifestare a naturaleții, pe care numai stilistiți rasați pot s-o exerseze. Ironia – adică arta de a spune un lucru ținând, de fapt, altceva, dincolo de semnificațiile imediat evidente – și umorul conferă coerență însemnărilor din jurnal, iar opțiunea autorului pentru aforism îi asigură retoricii dinamica necesară. Citești pentru că nu te poți opri.

Un *flâneur* timișorean naturalizat la București, Livius Ciocârlie nu pare să se simtă nicăieri acasă, însă acest lucru nu-i provoacă angoase existențiale. Grație cosmopolitismului său grațios, el rămâne atașat de universul bănățean unde a copilărit și profesoară, se adaptează într-o capitală eferescentă cultural și seducătoare în multe privințe, căreia îi taxează totuși constant mizeria zgomotoasă, și se simte *chez soi* oriunde în spațiul european francofon. Străzile orașelor, câinii "vagabanți", copiii fără adăpost, năravurile șoferilor, curățenia din străinătate, orgoliile confrăților, haosul ce pătrunde în casă odată cu prezența meșterilor chemați pentru renovare, calitatea proastă a emisiunilor de la televizor, adică toate lucrurile pe care fiecare dintre noi le cunoaște înde-

aproape primesc contururi precise în frazele lui Livius Ciocârlie. E ca și cum ai percepe mediul din jurul tău cu toate simțurile, dar abia observațiile intime ale altcuiva te învață să distingi culorile, să separi sunetele, să numești obiectele sau formele de relief. Aceasta a fost dintotdeauna trăsătura literaturii de calitate.

Mai multe pagini sunt dedicate însemnărilor de lectură. Cu Emil Cioran, Livius Ciocârlie poartă un captivant dialog stilistic. Unele atitudini ale lui Thomas Mann îl lasă perplex. Megalomania lui Eliade primește câteva replici sarcastice, pe deplin întemeiate. Beckett îi stărnește o admirație fără rezerve. Dosarul de la CNSAS se regăsește adesea printre celelalte "fleacuri", constituind un ineputibil combustibil pentru reflecții privitoare la turnătorie, comunism, decădere morală, revenirea la modă a idealurilor de stânga. Prezența celor dragi, vise stranii, întâmplări mai mult sau mai puțin oportune întrerup constatările sumbre. Într-un vis, un avion imens vine să-l ia pe Livius Ciocârlie de la poartă, "ca un taxi". Altădată, în stare de trezie, o situație macabră e punctată nostim: "Îmi scrie Tepe. Scrisoarea i se întoarce cu mențiunea: destinatarul decedat. Ca să vezi! Și nici n-am observat."

Preocupat de bătrânețe și moarte, întristat de disparițiile succesive, la intervale scurte de timp, ale prietenilor și cunoscuților, atent supraveghetor al propriilor ritmuri cardiace, autorul nu se poate opri să nu submineze ironic tentația de a se autoanaliza cu gravitate și își păstrează intact scepticismul. "Una dintre cele mai obișnuite confuzii intelectuale se face între limbaj și metalimbaj, între viață și reprezentarea ei în intelect. Îi scriu unui prieten că poate exista o filosofie a scepticismului, nu și un filosof sceptic. Filosofia e convingere, cer-

titudine, cu tendința de a aluneca spre credință și chiar fanatism. Scepticul nu poate să fie așa. Singura lui «filosofie»: la ce bun?" Un sceptic care se respectă nu renunță la delicatețe, dar păstrează o distanță politicoasă și rece față de opiniile credincioșilor suficienți. Aceștia nu văd nici o contradicție între credința lor într-un Dumnezeu omniscient și atotputernic și faptul că ei știu cu exactitate ce presupune voința Lui: "Într-un interviu, M.H.S. e întrebat dacă nu s-ar putea ca moartea tatălui când el avea numai zece ani, sau moartea recentă a unei fiice, să fie încercări la care l-a supus Dumnezeu. Mă scoate din sărite acest fel, pasămite evlavios, de a gândi. Vasăzică, ceilalți vin pe lume ca să se situeze cumva față de persoana mea. Altfel, în sine, nu înseamnă mare lucru. Moară când o vrea Dumnezeu!"

Fiecare pagină din *Cartea cu fleacuri* mi-a amintit învățătura străveche: experiența estetică înseamnă purificare.

FREUD X 11

SIGMUND FREUD

Opere esențiale (11 volume)
Editura Trei, București, 2010

Editura Trei a relansat anul acesta principalele opere ale lui Freud, într-un format foarte elegant. Mă număr printre cei care apreciază că terapia psihanalitică e depășită, însă nu și printre aceia, tot mai mulți, din păcate, care desconsideră speculația freudiană. Freud a fost un geniu, poate cel mai important gânditor al veacului trecut (nu întâmplător, el a cerut ca pe prima ediție a *Interpretării viselor* să fie trecut anul 1900, nu 1899). Întrucât ne-a oferit un limbaj accesibil, merit să ne ajute să descriem cât mai bine ceea ce odinioară se numea "suflet" – lucru pe care științele cognitive de azi, cu terminologia lor înaltă specializată, nu-l pot oferi –, e aproape imposibil să-i mai apreciezi corect imensa influență culturală. Medicul vienez ar fi cu siguranță dezamăgit să vadă în ce fel i-au fost denaturate ideile de Jung și urmașii săi, de epigonii francezi sau de Școala de la Frankfurt (ce poate fi mai neinspirat decât să-l amesteci pe Freud cu Marx?). Tocmai de aceea, cred că a venit momentul să recitim textele originale.

ÎNAPOI LA SPINOZA!

ANTONIO DAMASIO

În căutarea lui Spinoza. Cum explică știința sentimentele, traducere din limba engleză de Ioana Lazăr, Editura Humanitas, București, 2010

Descartes' Error, The Feeling of What Happens și *Looking for Spinoza* alcătuiesc un fel de trilogie. Damasio se numără printre acei specialiști rarissimi, cu o amplă deschidere interdisciplinară. Mai mult, eminentul neurolog este și un scriitor excepțional. În *Looking for Spinoza*, el abordează raporturile dintre emoții și sentimente dintr-un unghi și mai ambițios decât în *Descartes' Error* (tradusă în română). Datele clinice se îmbină perfect cu speculația filosofică de înaltă ținută, dar și cu detaliile autobiografice. Nu faptul că Damasio descoperă în Spinoza un protobiolog constituie miza revoluționară a lucrării, ci datele științifice folosite de cercetător pentru a demonstra că organismul fiecărui individ uman este setat de natură în așa fel încât orice gând, intenție sau faptă rea îndreptate împotriva unui seamăn se întoarce îndărăt. Valorile estetice și morale (laice și religioase) sunt reevaluate dintr-o perspectivă incendiară. Dar va trebui să deschideți și *Etica* lui Spinoza, ca să înțelegeți mai bine cum e cu *natura naturans* și *natura naturata*.

